

Latviešu valodas un literatūras
3. posma olimpiāde 11.–12. klasei
2015. gada 6. martā

1. daļa

- 1. uzdevums. Izlasiet fragmentu no Dzintara Soduma darba „Ceļā uz reālismu”, kas publicēts laikrakstā „Laiks” 1998. gada 12. decembrī! Atbildiet uz jautājumiem par Dzintaru Sodumu un rakstniecību, strādājot ar tekstu! (15 punktu)**

Glītā apdarē izdotais īsromāns rāda pārmaiņas Latvijas jaunajā prozā. Kritiķis Guntis Berelis žurnāla „Karogs” oktobra numurā par jauno latviešu literatūru saka, ka tajā maz sižeta. Vienīgi Pauls Bankovskis mēģinājis rādīt, kas tajā notiek. Citādi latviešu jaunā literatūra sniedz nomoda sapņus, pārnestu valodu, Bereļa vārdiem „ekskursijas dažādu sižetu ēnās”. Varētu teikt, ka jaunie latviešu rakstnieki 90. gados vairījušies no realitātes. Patiesības krāns viņos aizgriezts,¹ pasaulei priekšā izrakstīts plīvurs. Dažs pat deklarēja, ka patiesība ir nemākslinieciska un tāpēc prozā nevēlama.

Rietumu kultūra rosina stāstīt reāli. Te rauc degunu par tādu, kas iztaisās. Rīgai paraugi ilgi bijuši depresīvu kultūru māksla:² Krievija un Austrumvācija. Rietumos jau no pamatskolas ieaudzināta tieksme pēc patiesības, precizitātes.

Ikstenas divās pirmajās grāmatās „Nieki un izpriecas” un „Maldīgas romances” darbojās mākslīgas personas, gluži kā no Edmunda Spensera poēmas „Feju karaliene”. Bet pēkšņi oktobra „Karogā” ir Ikstenas stāsts „Klusā daba ar nāvi”, kur vairs nav sižeta ēnu, bet tiešs stāstījums vēsta, kas notiek. Protams, vai visi jaunie latviešu rakstnieki ir valodas virtuozī, un viņu stāstījums atšķiras no, piemēram, Birznieka-³Upīša vai Apsīšu Jēkaba valodas. Augstvērtīgā tagadnes dzeja ietekmējusi pavājās prozas valodu. Ikstena nekad neesot rakstījusi dzeju. Viņas proza no darba uz darbu kļūst proza.

Tiešām dabas un cilvēku attiecību izjūtā Ikstenai ir sava līdzība ar Tūvi Jānsoni. Bet nu būtu ejams uz Virdžīniju Vulfu, uz ko N. Ikstenai ir dotības. Lai savu prozas skatu attīstītu, jaunam rakstniekam der kurss socioloģijā un kas eksakts – piem., ķīmijas molekulu rēķini, modernās dabaszinātnes vai apkārtnes fizika un tas, ko te sauc par *human development*, cilvēka attīstība.

Īsromāns ir rūpīgi būvēts. To rakstot, darbināta Noras galva, ko viņa pati sauc par savu baļļiņu. Stāstītājas balss rāda sievieti Eleonoru un viņas meitu Helēnu. Eleonora nomirusi. Vēl dzīva būdama,⁴ viņa lūgusi katoļu garīdznieku Adalbertu viņu izvadīt un iedevusi sarakstu, kādas personas aicināmas līķa vāķēšanā. Vāķētāji ierodas un pēc bērēm (rakstītais atgādina 6. nodaļu Džoisa „Ulisā”, saimnieka vietā darbojas kaimiņu „vientuļnieks” Pēteris), verandā sēdēdami, katrs stāsta, kā viņi pazinūši Eleonoru. Pārsteidz pēdējais stāsts, ko stāsta persona,⁵ vārdā Kirils Pelns. Stāsts veidots kā savārstījums jaunās latviešu literatūras garā. N. Ikstenas stāstījumos, vidē,

grāmatas struktūrā pavīd Mopasāns, Kafka, Bokačo, varbūt kāds krievu vai vācu rakstnieks, ko es nezinu.

Jāsaka, Noras Ikstenas grāmata ir interesantākā mākslas proza kopš Jāņa Rokpeļņa „Rīgas iedzimitie”. Īsromāns rāda radošu spēju rīkoties ar latviešu valodu vidē, par kādu mana māsa, šoruden no Stokholmas apmeklējusi Rīgu, vēstulē raksta: „Manu, cik „veclaicīga”⁶ ir mana valoda. Bieži ar smieklu un dumu ģīmi jāpārprasa –⁷ ko tas nozīmē? Ikdienas valodā daudz amerikāņu vārdu krieviskā izrunā ar piekārtu latvisku gaisotni un bez tam vārda nozīme pavisam citāda nekā oriģinālā.”

Tādā izlikšanās sērgā prieks pat par katru skaidru reportāžu avīzē un TV, kur nu vēl par jaunradošu prozu.

1.1. Kā sauc Dzintara Soduma vērtēto Noras Ikstenas īsromānu?

Īsromāna nosaukums:

1.2. Nosauciet romānu, kurā Noras Ikstena atklāj savas un Dzintara Soduma attiecības!

Romāna nosaukums:

1.3. Nosauciet visus tekstā minētos latviešu rakstniekus!

Rakstnieki:

1.4. Kā Jūs saprotat tekstā minēto pāreju no Tūves Jānsones uz Virdžīniju Vulfu?

1.5. Kuru no tekstā minētajiem autoriem vai darbiem Dz. Sodums tulkojis latviešu valodā? Miniet divus grūtākos tulkotāja darba uzdevumus!

Autors un darbs:

Uzdevumi:

1.6. Uz kādu pēdējās desmitgadēs pastāvošu literatūras virzienu var attiecināt Dz. Soduma rakstīto: „Stāsts veidots kā savārstījums jaunās latviešu literatūras garā?”

Virziens:

1.7. Raksturojiet Ernesta Birznieka-Upīša vai Apsīšu Jēkaba prozas iezīmes, kas vedinājušas Dzintaru Sodumu tieši šā rakstnieka stilu izvēlēties salīdzinājumam ar 20. gs. 90. gadu prozu!

1.8. Kurā kontinentā tapis raksts „Ceļā uz reālismu”? Kas par to liecina?

Kontinents:

Jūsu izvēles pamatojums:

1.9. Kurš Latvijas novads dibināja Dz. Soduma balvu literatūrā? Miniet vienu balvas laureātu!

Novada nosaukums:

Laureāts:

---

2. uzdevums. Izpildiet uzdevumus, strādājot ar 1. uzdevuma tekstu! (14 punktu)

2.1. Atrodiet tekstā aizgūtu vārdu (svešvārdu) antonīmus tiem vārdiem, kas ir minēti tabulā!

Nr.	Vārds	Antonīms (svešvārds)
<i>Piem.</i>	<i>kustīgs</i>	<i>statisks</i>
1.	dzīvespriecīgs	
2.	nepratējs	
3.	tauta	
4.	garlaicīgs	

5.	precīzs atveidojums	
----	---------------------	--

2.2. Atrodiet tekstā frazeoloģismu, kas saistīts ar noteiktas ķermeņa daļas kustību, un izdomājiet vēl vienu literārajā valodā iederīgu frazeoloģismu, kurā būtu ietverts attiecīgās ķermeņa daļas nosaukums!

Frazeoloģisms	Izdomātais frazeoloģisms

2.3. Atrodiet tekstā ar indeksiem numurētās pieturzīmes, nosauciet tās un skaidrojiet to lietojumu!

Pieturzīmes numurs	Skaidrojums
<i>Piem.</i> 1.	<i>Komats atdala palīgteikuma sākumu.</i>
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

3. uzdevums. Izlasiet teksta fragmentu un salieciet tajā pieturzīmes atbilstoši latviešu literārās valodas interpunkcijas prasībām! (6 punkti)

Tāds eža kažoks kādu iemīļojis Sodums spraukdamies uz slavu ar duršanu pa labi un kreisi pats par sevi nav nekas nosodāms jo var tā tikt tālāk un ņemos apgalvot ka Sodumam ir dzejoļi par ko aplaudēs katrs kas nemīl sastingumu tomēr viņš kā jau anarchists nav brīvs cilvēks kā viņš pats atzinis ka brīvību iegūstot ja esot kam pietverties.

(Pēc Jāņa Rudzīša recenzijas Dz. Soduma romānam)

2. daļa

4. uzdevums. Izlasiet Aspazijas dzejoļi „Es un tu”! Atbildiet uz jautājumiem, analizējot dzejoļa tekstu! (15 punktu + 3 punkti)

Krīt upe uz kalnu augšienes,

Un bezdibens gaida: „Tas esmu es!”
Augstums ar dziļumu:
Es un tu.

Melns, graužošs pērkons pārgāja,
Un pakaļ nāk spoža varavīksna,
Spēks skaistumu līdzī nes:
Tu un es.

Ap marmorstabu vijas vīns
Kā patiesībai apkārt brīns,
Laiks apkampj mūžību:
Es un tu.

Stalts, noliedzošs un nelokāms „nē”
Un ticības pilna dvēsele,
Divas šķirtas pasaules:
Tu un es.

Bet tuksnesis mūžam pēc jūras slāps,
Un jūra mūžam pret krastu kāps,
Ilgas bez izredzes:
Tu un es.

Kad tumša nakts kļūs saules lēkts,
Būs būtības gredzens kopā slēgts,
Gūs pretība vienību:
Es un tu.

Kad sarkanais vakars ir piepildīts,
Pār mūžības kalniem aust bāli zaļš rīts,
Gals tiekas ar sākumu:
Es un tu.

4.1. Raksturojiet laika kategoriju dzejolī!

---

5. uzdevums. Izpildiet uzdevumus, strādājot ar 4. uzdevuma dzejoļa tekstu! (7 punkti)

5.1. Atrodiet tekstā divdabju formas un sadaliet tās sastāvdaļās (morfēmās), atbildi ierakstiet tabulā!

Nr.	Divdabja forma	Dalījums morfēmās
<i>Piem.</i>	<i>skriedams</i>	<i>skrie-dam-s</i>
1.		
2.		
..		

5.2. Atrodiet tekstā četrus lietvārdus, kas atvasināti ar piedēkļiem vai piedēkļiem no darbības vārdiem, un nosakiet tiem deklināciju!

Nr.	Lietvārds	Deklinācija
<i>Piem.</i>	<i>skriešana</i>	<i>4. deklinācija</i>
1.		
2.		
3.		
4.		

3.daļa

6. uzdevums. Uzrakstiet divas kvartas vai astoņas rindas dzejprozā par tēmu "Mēness starus stūgo"!
